

MAGYAR TUDOMÁNYOSSÁG ROMÁNIÁBAN 2002-2013 KÖZÖTT

I. kötet

**Magyar tudományosság Romániában
2002–2013 között**

I. kötet

A kiadvány a Magyar Tudományos Akadémia támogatásával készült.

MTA Kolozsvári Akadémiai Bizottság

**Magyar tudományosság Romániában
2002–2013 között**

I. kötet

Szerkesztette:

Péntek János – Salat Levente – Szikszai Mária

Ábel Kiadó
Kolozsvár, 2015

© A szerzők, 2015

Minden jog fenntartva. A jogtulajdonos előzetes írásos engedélye nélkül jelen kiadvány egészében vagy részleteiben, azonos vagy más tördelésben nem sokszorosítható, másolható, továbbítható vagy tárolható semmilyen információtároló rendszerben sem grafikusán, mechanikusan, elektronikusan, fotó, fénymásolat vagy egyéb felvétel útján.

Szerkesztők

Péntek János, Salat Levente, Szikszai Mária

Nyelvi lektorok

Németh Boglárka

Dimény Hajnalka

Borító

Grubisics Csaga

Számítógépes tördelés

Szikszai Attila

**Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Magyar tudományosság Romániában 2002-2013 között /**

ed.: Péntek János, Salat Levente, Szikszai Mária. –

Cluj-Napoca : Ábel Kiadó, 2015

3 vol.

ISBN 978-973-114-196-1

Vol. 1. - Bibliogr. - ISBN 978-973-114-201-2

I. Péntek, János (ed.)

II. Salat, Levente (ed.)

III. Szikszai, Mária (ed.)

323.1(=511.141)(498)"2002/2012:37

37(=511.141)(498)

Asociația MTA-KAB

400306 Cluj-Napoca

str. Ion Ghica nr. 12

tel/fax: 0040 264 588001

e-mail: office@kab.ro

www.kab.ro

Tartalom

Az erdélyi magyar tudományosság a második „tizenkét év” termésének a tükrében (SALAT LEVENTE)	7
--	----------

BÖLCSÉSZEZETTUDOMÁNYOK

KÁDÁR EDIT

A romániai magyar nyelvtudomány (2002–2013)	29
--	-----------

BALÁZS IMRE JÓZSEF, BERSZÁN ISTVÁN, DÁVID GYULA, GÁBOR CSILLA,
EGYED EMESE

Irodalomtudományi kutatások (2002–2013)	95
--	-----------

UNGVÁRI-ZRÍNYI ILDIKÓ, LÁZOK JÁNOS

Az erdélyi magyar színháztudomány helyzete	153
---	------------

TEOLÓGIAI TUDOMÁNYOK ÉS EGYHÁZTÖRTÉNET

MARTON JÓZSEF

A római katolikus egyháztörténelmi munkaműhely 2002–2012 között	183
--	------------

TÓTH LEVENTE

Református egyháztörténelmi kutatások Erdélyben 2002–2013 között	201
---	------------

KOVÁCS SÁNDOR

Az erdélyi unitárius egyháztörténet-írás 1990–2012 között	223
--	------------

BALOGH CSABA

Az erdélyi protestáns biblikus kutatás 2002–2013 között	231
--	------------

KURTA JÓZSEF

Erdélyi protestáns gyakorlati teológiai áttekintés 2002–2013.....	245
--	------------

Az erdélyi unitárius egyháztörténet-írás 1990–2012 között

KOVÁCS SÁNDOR

Tudomásunk szerint nem történt meg az erdélyi unitárius egyháztörténet-írás monografikus, részletekbe menő feldolgozása. A református egyháztörténet-írás 1990–2001 között elért eredményeiről Sipos Gábor számolt be a Sapientia Könyvek sorozatban megjelenő *Tizenkét év. Összefoglaló tanulmányok az erdélyi magyar tudományos kutatások 1990–2001 közötti eredményeiről I–III.* című kötetben (Tánczos–Tökés 2002). Az unitárius egyháztörténet-írás eredményei sajnálatosan ebből a kötetből kimaradtak. A *Romániai Magyar Irodalmi Lexikon* legújabb kötetében olvasható egy szócikk az unitárius egyházi irodalomról, ebben az egyháztörténet-írásban elért eredményekre is találunk néhány utalást. Jelen felmérésünk is csak leltár jellegű lehet, és csak arra vállalkozhatunk, hogy bemutassuk a szakterületen született fontosabb eredményeket.

Az unitárius egyháztörténet-írás legújabb története 1968-cal, az Unitárius Egyház fennállásának 400. évfordulóját ünneplő rendezvénysorozattal kezdődött. Erre az alkalomra készült el és jelent meg a *Négyszáz év. 1568–1968* című emlékkönyv. 1971-től, a 77. évfolyammal kezdődően újraindult az 1861-ben alapított *Keresztény Magvető*, a Magyar Unitárius Egyház legrégebbi és máig megjelenő teológiai folyóirata. Az egyháztörténeti jellegű írások (is) a *Keresztény Magvető* hasábjain jelentek meg, és 1990-ig csak ebben publikálhattak a felekezet lelkészei, egyháztörténészei (de nem csak ők). A folyóirat szerkesztője és mindenese Erdő János teológiai professzor, egyháztörténész volt. Haláláig (1996-ig) szívén viselte a *Keresztény Magvető* ügyét, a folyóirat szerkesztése, kiadása életművének tekinthető. Szerkesztésében 1971-től 1996-ig 19 évfolyama és 76 füzete jelent meg a *Keresztény Magvető*nek.

A rendszerváltás után nem történt lényeges változtatás, a folyóirat továbbra is negyedévenként jelent meg, hasábjain a már korábban publikáló szerzők mellett újak is jelentkeztek egyház-, eszme- és művelődéstörténeti tanulmányaikkal. Az erdélyi magyar történész nemzedék legjelesebb képviselői publikáltak a *Keresztény Magvető* hasábjain 1990 után; hogy csak a legnagyobbakat említsük: Imreh István, Tonk Sándor, Faragó József, Binder Pál, Egyed Ákos, Benkő Samu, Sas Péter, Hermán János, Szabó Miklós, László Gyula, Kovács András és a sort folytathatnánk. A legtöbbet publikáló szerzők közül a már említett főszerkesztő, Erdő János neve mellett ki kell emelnünk Gaal György nevét, aki a *Magvető* 1971-es újraindítása óta hűséges munkatársa volt e nagy múltú folyóiratnak. 1990 után megjelenethette azokat a tanulmányait is, amelyek korábban a cenzúra miatt nem láthattak

nyomdafestéket. A legfontosabbak: *Egy felekezeti egyetem alapítása Kolozsváron 1920-ban* (1990); *Orbán Balázs halála és temetése* (1990); *Berde Áron pályája a tanügy és tudomány szolgálatában* (1992); *Kőváry László és Kolozsvár* (1994); *Unitárius épületek és építkezések az egykori kolozsvári Magyar utcában* (1995); *A kétszáz éves kolozsvári unitárius templom* (1996); *A protestantizmus szerepe a magyar művelődés történetében* (1996); *Gyergyai Árpád, a vérátömlesztés és az antiszeptikus sebészet erdélyi úttörője* (1996); *A tordai unitárius iskola az erdélyi művelődés szolgálatában* (1996); *Az unitárius iskolaügy történeti vázlata* (1997); *Brassai és az Unitárius Kollégium* (1997); *Jakab Elek és Kolozsvár* (1997); *Unitáriusok a kolozsvári egyetemen* (1998); *Kétszáz éve született Gyergyai Ferenc* (1999); *A kolozsvári Unitárius Kollégium építéstörténete* (2001); *Amit Ferenczi Sándorról még érdemes feljegyezni* (2002); *Iff. Gyergyai Árpád (1881–1952), a fül-orr-gégészet tudósa* (2002); *Brassai Sámuel, a szanszkrit nyelv tanára* (2004); *Az unitárius iskolaügy a 20. század első felében* (2008); *Brassai Sámuel és az Összehasonlító Irodalomtörténeti Lapok* (2009); stb.

Gaal György 1989 után – *Műzsák és erények jegyében* (Kolozsvár, 2001) címmel – kötetben is összegyűjtötte fontosabb egyháztörténeti tanulmányait. Szerkesztésében jelent meg *A szent szabadság oltalmában* (Kolozsvár, 2000) című, az 1848–49-es forradalom és szabadságharc unitárius résztvevőinek emlékét megőrkítő tanulmánykötet. Ő volt a szerkesztője és kiegészítője az Unitárius Kollégium alapításának 450. évfordulójára megjelentetett monográfiának is (Gál–Benczédi–Gaal 2007).

Molnár István, a székelykeresztúri múzeum megalapítója is hűséges munkatársa volt a *Magvetőnek*, 1990 után megjelent tanulmányai: *Helytörténeti adalékok a székelykeresztúri egyházkör eklézsiáinak ismeretéhez: Csehétfalva, Énlaka, Firtosvára, Firtosmartonos, Gagy, Nagymedesér, Kismedesér, Szentábrahám, Magyarandrásfalva* (1994); *Adalékok a székelykeresztúri egyházkör eklézsiáinak ismertetéséhez: Csekefalva, Tarcsafalva, Székelyszentmiklós* (1995); *Kőrispatak* (1996).

Az unitárius lelkészek közül elsősorban Simén Domokos nevét kell megemlítenünk, aki egyházközségi monográfiáival, tanulmányaival gazdagította a *Keresztény Magvetőt*. Fontosabb tanulmányai: *Adalékok a bethlenszentmiklósi unitárius egyházközség történetéhez 1860-ig* (1990, 1997); *Adalékok Szentbenedek történetéhez* (1997); *Adatok Kis- vagy Magyar-Sáros és unitárius egyházközsége történetéhez* (2000); *A harang és a harangozás jelzése* (1997); *A humoródfürdői unitárius búcsú* (1999); *A küüllői unitárius egyházkör közgyűlésének sorrendje 1711–1816 között* (1993); *A mikeszászi önálló unitárius egyházközség története* (2000); *Árva-Özvegy Kassa* (1997); *Erdélyi partikulumok és partikulisták* (1996); *János Zsigmond valláspolitikája* (1993); *Közös múltunk emlékeiből* (1999); *Nevelésügy a marosmagyarszentbenedeki unitárius egyházközségben az 1800–1860-as években* (1998).

Az erdélyi unitárius egyháztörténet kutatása Balázs Mihály szegedi professzornak köszönhetően kapott lendületet. 1990 után a Keserű Bálint és Balázs Mihály

nevével fémjelzett szegedi tudományos műhelyben több fiatal erdélyi lelkész is megfordult és részt vett a közös kutatási programokban. A közös munka eredményeként Molnár B. Lehel kolozsvári főlevéltárnok és Kovács Sándor, a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet adjunktusa 2001-ben megindította *Az Erdélyi Unitárius Egyház Gyűjtőlevéltárának és Nagykönyvtárának kiadványai* című sorozatot, melynek eddig hét kötete jelent meg: *Boros György unitárius püspök naplója, 1926–1941* (Kolozsvár, 2001); *Két könyv az Egyedülvaló Atyaistennek, a Fiúnak és a Szentléleknek hamis és igaz ismeretéről* (Kolozsvár, 2002); Gál Kelemen: *Káli Nagy Elek élet- és jellemrajza* (Kolozsvár, 2003); Kénosi Tözsér János – Uzoni Fosztó István: *Az erdélyi unitárius egyház története I–II.* (Kolozsvár, 2005, 2009); *Heltai Gáspár imádságos könyve. 1570–1571* (Kolozsvár, 2006); „Így nőtt a fejremre a sok vadrózsza...” *Levelek, dokumentumok Kriza János népköltészeti gyűjtőtevékenységének történetéhez* (Kolozsvár, 2012). A sorozat elsősorban olyan forrásokat tesz közzé, amelyek jószerivel ismeretlenek a szakma előtt. A sorozatot szerkesztő Molnár B. Lehel és Kovács Sándor tanulmányai is figyelemre méltóak.

Molnár B. Lehel legfontosabb publikációi: Az őszi hálaadási úrvacsoraosztás időpontja. *Keresztény Magvető* 1993, 99. évf., 4. sz., 235–236; 210 éve jelent meg Szentábrahámi L. Mihály „Summa”-ja. *Unitárius Közlöny* 1997, 6. sz., 4; 1848 márciusa a kolozsvári Unitárius Kollégiumban. *Művelődés* 1998, 10. sz., 1–2; Az Erdélyi Unitárius Egyház anyakönyvei. *Keresztény Magvető* 1999, 105. évf., 1-2. sz., 23–27; Az Udvarhelyköri Unitár[ius] Ekkl[ézsi]ák javainak conscriptiója 1715. dec. 10-én. *Keresztény Magvető* 1999, 105. évf., 3-4. sz., 150–168; Kelemen Lajos történész munkássága. *Lakiteleki unitárius emléknap* 1999, 29–33; Emlékezés Kőváry Lászlóra. *Művelődés* 2000, 5. sz., 28–30; Szentmihály vértanúi kettős tükrökben. In: Gaal György (szerk.): *A szent szabadság oltalmában. Erdélyi unitáriusok 1848–49-ben.* Kolozsvár, Unitárius Egyház, 2000, 195–237; Szigety Csehi Miklós önéletrajza. In: Gaal György (szerk.): *A szent szabadság oltalmában. Erdélyi unitáriusok 1848–49-ben.* Kolozsvár, Unitárius Egyház, 2000, 345–349; A kolozsvári Unitárius Kollégium szabadságharcos diákjai. In: Gaal György (szerk.): *A szent szabadság oltalmában. Erdélyi unitáriusok 1848–49-ben.* Kolozsvár, Unitárius Egyház, 2000, 372–376; Role of the Unitarian Church of Transylvania. (Társ-szerző: Szabó Árpád) IARF (ed.): *Centennial Reflections. International Association for Religious Freedom. 1999–2000.* Assen, Royal Van Gorcum, 2001, 107–111; Az Erdélyi Unitárius Egyház Gyűjtőlevéltárának rövid története. (Társ-szerző: M. Bodrogi Enikő) *Korunk* 2001, 9. sz., 50–58; The Transylvania Archives Project: Documenting the History of a Unitarian Community (Társ-szerző: Deborah J. Youngman) *The Journal of Unitarian Universalist History* 2001, vol. 28., part 2., 1–8; Az Erdélyi Unitárius Egyház intézményrendszere. *Korunk* 2002, 4. sz., 31–38; Tiboldi István. In: *Tiboldi István (1793–1880). Szentgerice 1819–1844.* Marosvásárhely, 2003, 2–15; Unitarian Heritage in Transylvania. Digitizing the Documents at the Unitarian Archives and Library in Cluj. (Társ-szerző: Deborah J. Youngman)

Zeitschrift für Siebenburgische Landeskunde 2003, vol. 26. (97.) nr. 1., 83–87; Kelemen Lajos és az Unitárius Múzeum gondolata. In: Pál-Antal Sándor – Sipos Gábor – W. Kovács András – Wolf Rudolf (szerk.): *Emlékkönyv Kiss András születésének nyolcvanadik évfordulójára*. Kolozsvár, EME, 2003, 380–392; Az Erdélyi Unitárius Egyház szerepe az Unitárius Világszövetség megalakulásában, és részvétele a szövetség munkájában. *Acta Transylvanica. Anuarul Centrului de Istorie a Transilvaniei* 2004, vol. 1., 163–170; Pákei Lajos és a dévai Dávid Ferenc-templom. *Keresztény Magvető* 2005, 111. évf., 1. sz., 45–51; Újabb adatok a „medgyesi mozgalomról” Pál Tamás tollából. *Keresztény Magvető* 2005, 111. évf., 3. sz., 228–235; Aranyosmenti unitárius egyházközségek. *Művelődés* 2005, 58. évf., 10. sz., 25–28; Scholae Militantes. Ismeretlen epizód a tordai unitárius iskola történetéből. *Keresztény Magvető* 2006, 112. évf., 4. sz., 418–430; Unitárius püspöki vizitációs jegyzőkönyvek és néhány Aranyos menti unitárius egyházközség ezek tükrében. In: Keszeg Vilmos – Szabó Zsolt (szerk.): *Aranyos-vidék magyarsága. Aranyosszék, Torda és vidéke a változó időben*. Kolozsvár, Kriterion Könyvkiadó, 2006, 131–135; Erdő János egyházunk és népünk szolgálatában. In: Szabó Árpád (szerk.): *Isten és Ember szolgálatában. Erdő János emlékezete*. Kolozsvár, Erdélyi Unitárius Egyház, 2007, 9–36; A pályakezdő Kelemen Lajos. *Keresztény Magvető* 2007, 113. évf., 4. sz., 420–427; A Diploma Leopoldinum és a háromszéki unitárius püspöki vizitáció. *Keresztény Magvető* 2008, 114. évf., 4. sz., 483–489; Az Unitárius Lelkészek Országos Szövetségének rövid története. *Erdélyi Múzeum* 2008, 70. kötet, 3-4. füzet 89; Nevek és korok. Az Erdélyi Unitárius Egyház egyházköreiből 1948 és 2009 közötti változása; esperesei és felügyelő gondnokai. *Keresztény Magvető* 2009, 115. évf., 2. sz., 287–310; Note asupra formării unitarianismului în Transilvania și problemele toleranței religioase în principatul Transilvaniei (secolul XVI-XVIII). *Annales Universitatis Apulensis. Series Historica* 2010, 137–145; Kriza János és az 1868. évi emlékszinat. *Keresztény Magvető* 2011, 117. évf., 4. sz., 426–437; A háromszéki unitáriusok 17. századi történetéhez. Toposz és valóság közt. *Keresztény Magvető* 2012, 118. évf., 3. sz., 245–275.

Kovács Sándor legfontosabb publikációi is a *Keresztény Magvető*-ben, a *Református Szemlé*-ben, illetve különféle hazai és külföldi folyóiratokban és tanulmánykötetben láttak napvilágot: A könyvek sorsa, avagy unitárius egyházpolitika a türelmi rendelet évtizedeiben. *Studia Doctorum Theologiae Protestantis* 2012, 3. sz., 327–334; Kéziratos graduálok az Erdélyi Unitárius Egyházban. *Református Szemle* 2011, 104. sz., 423–439; Fejérvári Sámuel útinaplója az Erdély és Törökország közti határszélek kijáratásakor, 1741-ben. *Studia Doctorum Theologiae Protestantis* 2011, 2. sz., 369–384; Kriza János, a püspök. *Keresztény Magvető* 2011, 117. sz., 418–425; Metamorphosis Ecclesiae. Az erdélyi unitárius intézményrendszer a 16–18. században. *Studia Doctorum Theologiae Protestantis* 2010, 1. sz., 273–285; Orbán Balázs és az Unitárius Egyház. *Keresztény Magvető* 2010,

116. sz., 124–144; Edictul de toleranță și Biserica Unitariană. In: Hendrik Belt (ed.): *Geneza și semnificațiile ideii de toleranță religioasă în Principatul Transilvaniei (secolele XVI-XVIII)*. Alba-Iulia, Editura Altip, 2010, 191–206; Istoria formării Episcopatului Unitarian din Transilvania. In: Bocșan Nicolae – Brandes Dieter – Lukacs Olga (ed.): *Evoluția Instituțiilor Episcopale din Transilvania. Partea I. De la începuturi până la 1740. Healing of Memories. Punte între Biserici, Culturi și Religii*. Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2010, 153–164; Die Unitarische Kirche in Siebenbürgen. In: Brandes Dieter – Grajdian Vasile – Lukacs Olga (Hrsg.): *Kurze Geschichte der Kirchen und Religionsgemeinschaften in Siebenbürgen. Healing of Memories. Brücke zwischen Kirchen, Kulturen und Religionen*. Kolozsvár–Leipzig, Kolozsvári Egyetemi Nyomda – Evangelische Verlagsanstalt, 2010, 149–174; A magyar unitárius peregrinatio academica vázlatos története 1848 után. *Keresztény Magvető* 2009, 115. sz., 561–587; Kétszáz éve született John Paget, Erdély magyar honpolgára. *Keresztény Magvető* 2008, 114. sz., 203–218; Az erdélyi unitarizmus történeti vázlata. In: Szabó Árpád (szerk.): *Négy száznegyven év. 1568–2008*. Kolozsvár, Erdélyi Unitárius Egyház, 2008, 97–126; Istoria Bisericii Unitariene din Ardeal. In: Brandes Dieter – Grajdian Vasile – Lukacs Olga (ed.): *Scurtă istorie a Bisericilor și comunităților religioase din Transilvania. Healing of Memories. Punte între Biserici, Culturi și Religii*. Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2008, 131–154; Adalék Jókai 'Egy az Isten' című regényének geneziséhez. *Irodalomtudományi Közlemények* 2008, 112. sz., 435–446; Egy elfelejtett angol unitárius, John Fretwell és a magyar irodalom. In: Szabó Árpád (szerk.): *Isten és ember szolgálatában. Erdő János emlékezete*. Kolozsvár, Erdélyi Unitárius Egyház, 2007, 231–249; Kénosi Tözsér János és Uzoni Fosztó István Históriaja és az intézményesülő angol–magyar unitárius kapcsolatok. *Keresztény Magvető* 2007, 113. sz., 148–160; Petrus Cromer Naplója (1601–1639). In: Balázs Mihály – Gábor Csilla (szerk.): *Emlékezet és devóció a régi magyar irodalomban*. Kolozsvár, Egyetemi Műhely Kiadó, 2007, 401–409; Contributions to late 17th century relationship of the Transylvanian Unitarians and their coreligionists in England and the Netherlands. In: Szczuki Lech (ed.): *Faustus Socinus and His Heritage*. Kraków, Polish Academy of Arts and Sciences, 2005, 455–466; Adalék Gejza József életéhez és teológiai munkásságához. *Keresztény Magvető* 2004, 110. sz., 160–170; Egy hitvita – két jegyzőkönyv. Adalék Heltai Gáspár megtéréséhez. *Keresztény Magvető* 2004, 110. sz., 437–443; Transylvania and the Unitarian College Manchester: The Sharpe Hungarian Scholarships. In: Smith Leonard (ed.): *Unitarian to the Core. Unitarian College Manchester 1854–2004*. Manchester, Unitarian College, 2004, 143–160; Servet kultusz az unitárius kollégiumokban. *Református Szemle* 2003, 96. sz., 684–696; Az unitárius egyházi irodalom, avagy kísérlet annak összefoglalására. *Keresztény Magvető* 2003, 109. sz., 34–46; Adalékok a Szervét-irodalom, -ikonográfia és -kultusz történetéhez. *Keresztény Magvető* 2003, 109. sz., 176–209; Adalék Homoródszentmártoni Bíró

Sámuel 1665–1721 főgondnok életéhez. *Keresztény Magvető* 2002, 108. sz., 12–19; Adalék Kossuth Lajos angol és amerikai unitárius kapcsolataihoz. *Keresztény Magvető* 2002, 108. sz., 20–30; Az erdélyi unitáriusok és az Újvilág. *Keresztény Magvető* 2002, 108. sz., 365–374; Jakab Elek és Dávid Ferenc. *Keresztény Magvető* 2002, 108. sz., 374–380; Egy angol–magyar unitárius életútja. John Paget 1808–1892. In: Gaal György (szerk.): *A szent szabadság oltalmában. Erdélyi unitáriusok 1848–49-ben*. Kolozsvár, Unitárius Egyház, 2000, 316–334; Biografia seu vita Georgii Markos Csikfalviensis. *Keresztény Magvető* 1998, 104. sz., 62–65; Lázár István (1742–1811). *Keresztény Magvető* 1995, 101. sz., 58–66; Unitárius nagyjaink sírkövei a házsongárdi temetőben. *Keresztény Magvető* 1994, 100. sz., 97–105; Gejza József (1742–1782). *Keresztény Magvető* 1992, 98. sz., 42–49.

Pál János lelkész-történész közelmúltunkat feltáró értékes tanulmányai részint a *Magvető*ben, részint jeles hazai és külföldi folyóiratokban, tanulmánykötetekben láttak nyomdafestéket: Újabb adalékok a medgyesi mozgalom történetéhez. *Keresztény Magvető* 2007, 4. sz., 428–439; Vissza- és elrománosítási kísérletek a székelyföldi unitárius egyházközségekben. *Magyar Kisebbség* 2008, 1-2. sz., 186–253; Zsidókérdés a Magyarországi Unitárius Egyház nemzet- és egyházépítő stratégiájának tükrében. *Regio* 2009, 1. sz., 117–146; Zsidókérdés a Magyarországi Unitárius Egyház nemzet-és egyházépítő stratégiájának tükrében (1940–1944). *Keresztény Magvető* 2009, 3. sz., 381–420; Impériumváltás (1918–1920) az Unitárius Egyház angol-amerikai kapcsolatainak tükrében. *Regio* 2010, 4. sz., 33–71; Kényszerpályás útkeresés. Adatok a dél-erdélyi Unitárius Egyház történetéhez. *Keresztény Magvető* 2011, 1. sz., 22–45; Kiapadó búvópatak. Szombatosok az Unitárius Egyházban 1944 után. *Keresztény Magvető* 2010, 4. sz., 386–395. (társszerző Gidó Attila); Paradigmaváltozó kisebbségi sors. Az Unitárius Egyház gazdaságsszervező stratégiái és tevékenysége 1920 és 1940 között. *Keresztény Magvető* 2011, 2. sz., 115–129; A dél-erdélyi unitárius egyház helyzete és önszerveződési stratégiái 1940–1944 között. *Limes* 2011, 2. sz., 59–74; The Jewish question and the nation-and church-building strategy of the Unitarian Church between 1940 and 1944. In: Hunyadi Attila Gábor (ed.): *State and minority in Transylvania, 1918–1989. Studies on the history of the Hungarian community*. New York, Columbia University Press, 2012, 169–198.

2000 után több lelkésznek is megjelent egyháztörténeti monográfiája: Kedei Mózes: *Az unitárius egyház rövid története* (Kolozsvár, 2002); Pap Gy. László: *Unitárius örökségünk Biharon és Nagyváradon* (Nagyvárad, 2005); Pap Gy. László: *Bágyoni hangos fájdalom. Adatok az egyházközség történetéhez* (Budapest, 2009); Pap Gy. László: *Ébredések a Zsidó-hegy árnyékában* (Székelyudvarhely, 2011); Makkai-Ilkei Ildikó: *A Benczédi Unitárius egyházközség rövid története* (Székelyudvarhely, 2009).

Bibliográfia

Gál Kelemen – Benczédi Gergely – Gaal György

2007 *Fejezetek a Kolozsvári Unitárius Kollégium történetéből*. Kolozsvár, Erdélyi Unitárius Egyház.

Tánczos Vilmos – Tökés Gyöngyvér

2002 *Tizenkét év. Összefoglaló tanulmányok az erdélyi magyar tudományos kutatások 1990–2001 közötti eredményeiről I.* Kolozsvár, Scientia Kiadó, 315–319.